

Arhivele în slujba publicului

ALEXANDRU DUȚĂ

Pe lângă menirea lor principală — aceea de a prelua, păstra și valorifica științific documentele referitoare la istoria națională — Arhivele Statului mai au și atribuția de a pune la dispoziția persoanelor fizice sau juridice, la cererea acestora — în condițiile legii — copii, certificate și alte documente care privesc interesele solicitanților.

Această atribuție este firească, provenind din faptul că, inițial, orice document a fost întocmit dintr-o necesitate practică, de ordin politic, juridic, administrativ, financiar, comercial, cultural etc., atributul de valoare istorică apărînd — pentru unele din ele — numai în timp. Același timp determină faptul că unele documente își pierd cu vremea orice valoare din punct de vedere practic, pe cînd altele și-o păstrează.

Interesant este că pierderea valorii practice poate fi la un moment dat, reversibilă, în funcție de schimbarea condițiilor istorice. Astfel, dacă pînă în decembrie 1989, o listă nominală pe o comună, un raion sau o regiune referitoare la terenurile agricole cedate statului conform H.C.M. nr. 308/1953 avea doar valoare istorică, astăzi un asemenea document are și o incontestabilă valoare practică, în condițiile apariției și aplicării Legii fondului funciar. În momentul cînd procesul de aplicare al acestei legi va fi finalizat, respectivul document va rămîne din nou doar ca valoare istorică.

Această atribuție a Arhivelor Statului a fost recunoscută, utilizată și reglementată din chiar momentul apariției instituției; ea se regăsește în întreaga legislație referitoare la Arhivele Statului de la „Proiectul de datoriile și orînduirea eforului Arhivei” din 30 septembrie 1830, care la punctul 7 prevedea că „Originalesle date în păstrarea Arhivei... să nu se strămute din locul lor la nici o întîmplare, ci oricînd va face trebuință, să se dea copie adevărită de arhivar”¹, pînă la Decretul nr. 472/1971 (încă în vigoare) și la proiectul „Legii privind constituirea, organizarea, păstrarea, conservarea și folosirea Arhivelor Naționale”.

Acest proiect prevede, la art. 6, printre atribuțiile Direcției Generale a Arhivelor Naționale, faptul că aceasta „prestează contracost, la cerere, servicii de... eliberare de certificate, extrase și reproduceri de pe documente...”, prevedere asupra căreia vom mai reveni mai jos.

De altfel, dacă examinăm legislația din alte țări referitoare la Arhivele Statului constatăm că, în forme și cu prevederi diverse, toate aceste legislații prevăd și reglementează această atribuție. Studiul RAMP, realizat de UNESCO în 1986, este revelator în acest sens. În mod deosebit, această atribuție — deși nu singura dintre atribuțiile Arhivelor — plasează instituția noastră, în statul de drept, în cadrul serviciilor publice.

Conform definiției date de unul dintre juriștii de prestigiu ai României din perioada interbelică, M. Văraru, în tratatul său de drept administrativ român, apărut în 1928, „serviciul public este orice activitate creată pentru satisfacerea unor interese colective, care se realizează după procedura specială

¹ *Arhivele Statului. 125 ani de activitate, 1831—1956*, București, 1957, p. 155.

a dreptului public, la nevoie cu concursul forței publice”².

Potrivit lui M. Văraru, elementele caracteristice ale oricărui serviciu public sînt: a) o activitate juridico-tehnică; b) funcționare regulată și continuă; c) are ca scop satisfacerea unor interese publice; d) nu urmărește câștigul material; e) se poate modifica în timp³.

Examinînd definiția și caracteristicile, se constată că, prin modul de organizare, funcționare și toate atribuțiile sale, Arhivele se încadrează în categoria serviciilor publice. Deoarece nu putem realiza acum abordarea globală a problemei, am ales pentru aprofundare, acea atribuție a Arhivelor care, în cea mai mare măsură, constituie un *serviciu* prestat celei mai largi categorii de *public*.

Aici se ridică trei probleme principale, strîns legate între ele: asigurarea cadrului juridic care să permită funcționarea corectă a acestei atribuții a Arhivelor; asigurarea mijloacelor umane și materiale necesare; modul de aplicare în practică, de către lucrătorii Arhivelor, a respectivei atribuții.

Decretul nr. 472/1971 (modificat în 1974), în mod categoric, nu mai asigură cadrul juridic adecvat, în condițiile României de după revoluția din decembrie 1989. A fost elaborat, în august 1990, un proiect de lege a Arhivelor, dar care, pînă la ora actuală, se pare că nu a ajuns în dezbaterea Parlamentului. Ceea ce este sigur este faptul că legea, în versiunea sa definitivă, trebuie, în primul rînd, să se alinieze prevederilor viitoarei Constituții și să fie în concordanță cu alte acte normative cu care, în acțiune, va avea atingere, ca de exemplu deja aprobată Legea a contenciosului administrativ. Aici, în principal, juriștii au cuvîntul.

Din punct de vedere al lucrătorului în Arhive, nu putem însă să nu arătăm faptul că art. 28 din proiectul de lege, referitor la această atribuție, este aproape „tras la xerox” după art. 31 al Decretului nr. 472/1971. O fi acesta din urmă oare atît de aproape de perfecțiune? Ne mărginim să punem întrebarea.

Va fi desigur nevoie, ulterior, să se formuleze în mod corespunzător această atribuție în viitorul Regulament de funcționare și organizare a Direcției Generale a Arhivelor Naționale, și să se modifice, printre altele, și art. 77 din Normele tehnice.

Am vrea să atragem atenția, în cadrul acestui subiect, asupra unui singur fapt. Dacă examinăm legislația altor țări, în special a celor occidentale, observăm că ea pare, în ceea ce privește libera consultare (deci implicit și eliberarea de copii, certificate etc.) a unor categorii de documente, deosebit de restrictive din punct de vedere al termenelor. Exemplificăm cu art. 7 din Legea franceză privind Arhivele din 3 ianuarie 1979, care prevede termene de la 60 pînă la 120 de ani. Este însă vorba de documente care privesc viața particulară a cetățenilor, care, făcute publice sau comunicate altora, pot leza prestigiul, onoarea sau interesele acestora sau ale urmașilor lor.

În același timp, legea menționată prin art. 26, stabilește că „toate administrațiile deținătoare de arhive, publice sau particulare, sînt obligate

² M. Văraru, *Tratat de drept administrativ român*, București, 1928, p. 94.

³ *Ibidem*.

să motiveze orice refuz pe care îl opun unei cereri de comunicare a documentelor de arhivă”, legislatorul dorind să preîntâmpine eventualele abuzuri în direcția inversă.

În condițiile statului de drept, este firesc și inevitabil ca solicitările cetățenilor pentru acte care privesc interesele lor să fie mult mai numeroase decât într-un stat totalitar. De aici rezultă o adevărată presiune la adresa Arhivelor care, credem că nu va avea un caracter conjunctural, legat numai de aplicarea Legii fondului funciar. Dacă ținem cont că și alte atribuții ale Arhivelor se vor extinde cantitativ, se impune cu necesitate concluzia că actualul personal și dotarea materială existentă sînt categoric insuficiente.

Art. 8 al proiectului Legii Arhivelor prevede într-adevăr că Direcția Generală a Arhivelor Naționale este finanțată de la bugetul de stat. Dar bugetul statului este, la ora actuală, deficitar și oriînd nu va fi un „sac fără fund”. De aceea, considerăm necesară stabilirea unor taxe adecvate, în primul rînd a unei *taxe de cerere*. Știm cu toții că se pot consuma mult mai mult timp și muncă, soldate cu un răspuns negativ la o cerere, decât pentru una soldată cu certificat sau copie, care se taxează. În același timp, se va reteza și „avîntul” unora din solicitanți, care depun cereri ca pe bandă rulantă. Nu credem că aceasta ar constitui o violare a dreptului de liberă petiționare.

În cele din urmă, totuși, considerînd edificat un regim juridic adecvat, o încadrare cu personal suficient numeric și o dotare materială satisfăcătoare. Funcționarea corespunzătoare a Arhivelor ca serviciu public depinde, în ultimă instanță, de modul cum înțeleg oamenii care lucrează în Arhive să-și îndeplinească datoria. Este vorba de competență, dar — fără vorbe mari — și de conștiință profesională. Varietatea cazurilor individuale este aproape infinită; fără cele două calități enumerate mai sus nu e posibilă rezolvarea lor și completă. Totul este ca să nu ne lipsească timpul, energia psihică și, uneori, chiar dorința de rezolvare.